

Investigating and prioritizing tourist attractions using the F-TOPSIS model Case study: Bostan Abad township In East Azerbaijan Province

Mousa Abedini^{1*}, Sarah Ranjbar², Solmaz Bahrami³

1. Department of Physical Geography, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.
2. Student in of ecotouridm, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.
3. Student in of ecotouridm, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

Received Date: 16 January 2025 Accepted Date: 06 March 2025

Abstract

Background and Objective: One of the important issues in the field of tourism is recognizing the potentials, ranking the infrastructures and tourist attractions in different areas of a township and the balanced distribution of these infrastructures and facilities. Bostan Abad township with its many natural, historical and cultural attractions can attract many tourists every year. The purpose of this article is to prioritize the tourist attractions of Bostan Abad township.

Methodology: This research was developed using a descriptive-analytical and survey method, and the F-TOPSIS model was used to analyze the data. The statistical population of this research is the number of 30 people who are active in the tourism sector, and the required information was collected using the questionnaire tool. Cronbach's alpha coefficient was used to measure the reliability of the questionnaire to the extent of 85%.

Results and findings: The results of fuzzy TOPSIS model, the touristic places of Bostan Abad township can be prioritized in the following order for tourists to visit. According to the results of the TOPSIS fuzzy model, the tourist places of Bostan Abad township, Bostan Abad mineral spa, ranked first with a score of 530, Qorigol Lake ranked second with a score of (0.528), Agh Bulaq cave, and ranked third with a score of (0.478). Master Shahriar's father's house with a score of (0.465) ranks fourth and Shahiordi valley, Sahand ski resort, historical town of Ojan, Khaste Qasim grave, Janbahan mosque and the dam and caravansera of Al-Khalaj village respectively with a score of (0.460), (0.460), (0.435), (0.415), (0.370) and (0.361) are ranked fifth to tenth.

Key words: Tourist attractions, prioritization, TOPSIS-Fuzzy model, Bostan Abad township, East Azerbaijan Province.

* Correspong Author Email: abedini@uma.ac.ir

Cite this article: Abedini, M., Ranjbar, S. and Bahrami, S. (2025). Investigating and prioritizing tourist attractions using the F-TOPSIS model Case study: Bostan Abad city In East Azerbaijan Province. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 6(3), 139-153.

شاپا: ۰۷۶۴-۲۷۸۳

دوره ۶، شماره ۲، شماره پیاپی ۲۰، شهریور ۱۴۰۴

Journal Homepage <https://www.srds.ir/>
https://www.srds.ir/article_216865.html?lang=fa

بررسی و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری با استفاده از مدل F-TOPSIS مطالعه موردی: شهرستان بستان آباد استان آذربایجان شرقی

۱- موسی عابدینی*، سارا رنجبر^۱، سولماز بهرامی^۲

۱-استاد گروه جغرافیای طبیعی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

۲-دانشجوی کارشناسی ارشد، اکوتوریسم، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد، اکوتوریسم، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۶

چکیده

زمینه و هدف: از مسائل مهم در زمینه گردشگری، شناخت پتانسیل‌ها، رتبه بندی زیرساخت‌ها و جاذبه‌های گردشگری در نواحی مختلف یک شهرستان و توزیع متعادل این زیرساخت‌ها و تسهیلات هست. شهرستان بستان آباد با دارا بودن جاذبه های متعدد طبیعی، تاریخی و فرهنگی می تواند سالانه گردشگران زیادی را به خود جذب کند. هدف این مقاله اولویت‌بندی جاذبه های گردشگری شهرستان بستان آباد میباشد.

روش‌شناسی: این پژوهش به روش توصیفی -تحلیلی و پیمایشی تدوین شده و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل F-TOPSIS استفاده گردیده است. جامعه آماری این پژوهش تعداد ۳۰ نفر از فعالان بخش گردشگری است که با استفاده از ابزار پرسشنامه اطلاعات مورد نیاز جمع آوری شده است. از ضریب آلفای کرون باخ برای سنجش پایایی پرسشنامه به میزان ۸۵٪ استفاده شده است.

نتایج و یافته‌ها: نتایج حاصل از مدل تاپسیس فازی، مکان‌های گردشگری شهرستان بستان آباد جهت بازدید گردشگران را میتوان به ترتیب زیر اولویت بندی نمود. طبق نتایج حاصل از مدل تاپسیس فازی، مکان‌های گردشگری شهرستان بستان آباد آبگرم معدنی بستان آباد، با امتیاز ۵۳۰ رتبه یک، دریاچه قوری گل با امتیاز (۰/۵۲۸) رتبه دوم، غار آغ بولاغ، با امتیاز (۰/۴۷۸) رتبه سوم، خانه پدری استاد شهریار با امتیاز (۰/۴۶۵) رتبه چهارم و دره شاهپوردی، پیست اسکی سهند، شهرتاریخی اوجان، مزار خسته قاسم، مسجد جانبهان و سد و کاروانسرای روستای الخلیج به ترتیب با امتیاز (۰/۴۶۰)، (۰/۴۶۰)، (۰/۴۳۵)، (۰/۴۱۵)، (۰/۳۷۰) و (۰/۳۶۱) در رتبه‌های پنجم تا دهم قرار دارند.

کلید واژه‌ها: جاذبه‌های گردشگری، اولویت بندی، مدل تاپسیس- فازی، شهرستان بستان آباد، آذربایجان شرقی.

* نویسنده مسئول: abedini@uma.ac.ir

ارجاع به این مقاله: عابدینی، موسی، رنجبر، سارا و بهرامی، سولماز. (۱۴۰۴). بررسی و اولویت بندی جاذبه های گردشگری با استفاده از مدل F-TOPSIS مطالعه موردی: شهرستان بستان آباد استان آذربایجان شرقی. فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای، ۶(۳)، ۱۳۹-۱۵۳.

مقدمه و بیان مسأله

امروزه گردشگری یکی از منابع اصلی درآمد بسیاری از کشورها است. توسعه گردشگری علاوه بر توجه به زیرساخت‌های این صنعت، نیازمند برنامه ریزی جامع عوامل ترغیب کننده قابل درک از سوی گردشگران است (رطبی و همکاران، ۱۴۰۳). ژئوتوریسم یا زمین گردشگری راهکارهای نوین برای تبیین و تشریح لندفرم‌های علوم زمین و شناخت سرمایه‌های طبیعی هر منطقه معرفی میکند (عابدینی و همکاران: ۱۴۰۲).

گردشگری فعالیت اقتصادی پیچیده‌ای است که به همه ابعاد ندگی بشری نفوذ کرده است (ملین کوواشکا، ۲۰۱۱)^۱. امروزه، تجربیات نظری و اجرایی متعددی در سطح دنیا برای مطالعه، بررسی، برنامه‌ریزی و مدیریت مناطق گردشگری وجود دارد، که همگام با پیشرفت‌های فناوری روند صعودی دارند. اهمیت صنعت گردشگری هنگامی وضوح بیشتری خواهد داشت که آمارهای مرتبط با رشد و توسعه آن در جهان مورد بررسی قرار گیرد. طبق آمارهای منتشر شده سازمان جهانی گردشگری، تعداد گردشگران در سال ۲۰۱۵ میلادی با رشدی معادل ۶/۳ درصد در مقایسه با سال ۲۰۱۴، به رقمی بالغ بر ۱/۱۸۴ میلیارد و صد و هشتاد و چهار میلیون رسید و درآمدی حدود یک تریلیون و دویست و سی و دو میلیارد دلار آمریکا را برای کشورهای میزبان تولید کرده است. در عصر کنونی صنعت گردشگری به‌عنوان یکی از منابع اصلی درآمد و ایجاد اشتغال در سطح بین‌المللی درآمدی است. شناسایی توان‌های ژئوتوریستی و جاذبه‌های گردشگری هر منطقه به‌همراه برنامه‌ریزی صحیح می‌تواند به توسعه این صنعت و جذب گردشگر کمک نماید (عابدینی و امامیان، ۱۴۰۳: ۲۳۲).

مقاصد گردشگری با توجه به پتانسیلها و منابع گردشگری مختلفی که در بر دارند، ممکن است یک یا چند نوع از جاذبه‌های گردشگری را به گردشگران به عنوان محصول گردشگری ارائه نمایند. (قالیباف، ۱۳۵۱: ۱). از طرفی گردشگری طبیعت یا ژئوتوریسم، بر اساس جاذبه‌های طبیعی شکل گرفته است. در واقع جاذبه‌های زمین‌شناسی، ژئومورفولوژیکی و زیست‌محیطی را در بر می‌گیرد (عابدینی و رنجبری، ۱۳۹۵). اولویت‌بندی مقصدهای گردشگری را میتوان به نوعی، بخشی از فرآیند برنامه‌ریزی فضایی در یک منطقه دانست چراکه هدف برنامه‌ریزی فضایی، شناخت سرزمین و چگونگی بهره‌برداری از این منابع همراه با پیش‌بینی وضعیت آینده استقرار مطلوب انسان و عملکرد وی در طبیعت به منظور تأمین رشد معقول، متوازن و مطلوب اقتصادی بر پهنه‌ی سرزمین و جلوگیری از بروز عدم تعادل و بازتاب‌های تخریبی و منفی در فضای سرزمین است (معصومی‌اشکوری، ۱۳۸۷: ۱۸). نکته مهم در برنامه‌ریزی بر اساس جاذبه‌ها، نحوه اولویت‌بندی در توسعه و چگونگی توسعه آنهاست. برای سنجش و اولویت‌بندی جاذبه‌ها معمولاً معیارهای مختلفی، از قبیل: اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، زیرساختی، زیست محیطی، نهادی، قانونی و جغرافیایی مورد توجه قرار می‌گیرد تا بر اساس آنها بتوان نسبت به جاذبه‌های گوناگون تصمیم‌گیری نمود (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵: ۳).

شهرستان بستان‌آباد با وجود اینکه از پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های طبیعی و تاریخی زیادی برخوردار است، ولی تاکنون پژوهش در زمینه توسعه گردشگری پایدار متناسب با توان محیطی بسیار اندک بوده و بسیاری از پهنه‌های موجود در این شهرستان بدون برنامه خاص و یکپارچه به منظور جذب گردشگر رها شده است. لذا ضرورت پژوهش گسترده در زمینه گردشگری شهرستان ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین پژوهش حاضر بر آن است تا بر اساس جاذبه‌های گردشگری در بستان‌آباد با توجه به هشت شاخص (تعداد گردشگران، وضعیت زیرساخت‌ها، تسهیلات و خدمات، دسترسی، پتانسیل اطراف جاذبه، قابلیت جذب گردشگر در فصول مختلف، اثرات اقتصادی و اثرات زیست محیطی) و روش تصمیم‌گیری چند معیاره تاپسیس- فازی جاذبه‌های گردشگری را اولویت‌بندی و توان گردشگری این جاذبه‌ها را ارزیابی کند. این ابزار مدیریتی کمک میکند تا براساس قابلیت‌ها و توانمندی‌های هر یک از مناطق گردشگری، نقش و جایگاه آن‌ها تعیین شود. در واقع سطح‌بندی مقصدهای گردشگری نشان می‌دهد که جایگاه ترسیم شده برای توسعه آتی مقصد گردشگری، متوازن با پتانسیل‌های گردشگری آن منطقه است و به شکل درخور منابع و جاذبه‌های آن بکار گرفته خواهند شد؛ و همچنین مهمترین اهداف پژوهش حاضر به شرح زیر بوده است:

^۱ Milen Kovaska, 2011

- شناسایی و معرفی مهمترین جاذبه گردشگری شهرستان بستان آباد جهت استفاده گردشگران
- تهیه فهرستی از مهمترین جاذبه های گردشگری شهرستان بر اساس نتایج ترکیبی مدل تاپسیس فازی جهت استفاده بهینه گردشگران از سفر به شهرستان بستان آباد

پیشینه پژوهش

در مورد سطح بندی جاذبه های گردشگری تاکنون مطالعات محدودی انجام شده است که می توان به موارد زیر اشاره کرد:
ساح و همکاران (۲۰۰۹) مؤلفه هایی که انتخاب مقصد گردشگر در تایوان را متأثر می سازد را با توجه به مدل AHP مورد بررسی قرار داده اند و نتایج نشان داد که دو عامل دیدار دوستان و خویشاوندان و سلامتی شخصی از مهمترین مؤلفه ها برای گردشگر وارد شده به تایوان می باشد.

شمسی پور و همکاران (۱۳۹۲) در پژوهشی به عنوان ارزیابی و تحلیل توان اکولوژیک در جهت توسعه گردشگری با استفاده از فرآیند تحلیل شبکه ای (غرب فارس) پرداخته اند و مناطق مستعد گردشگری با رویکرد اکولوژیک را انتخاب نموده اند.
کلانتری و ملک (۱۳۹۳) در پژوهشی اقدام به بررسی تحلیل فضایی و سطح بندی جاذبه های گردشگری و زیرساخت ارتباطی و شبکه ای راه و مناطق کویری ایران (شهرستان خور بیابانک) کرده اند. نتایج نشان داده که توزیع جاذبه های گردشگری در منطقه مورد مطالعه در حدی متعادل است.

قنبری و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی در ارتباط با بررسی و اولویت بندی جاذبه ای گردشگری شهرستان روانسر بر اساس پتانسیل جذب گردشگر، با استفاده از روش topsis پرداخته اند. نتایج نشان داده که جاذبه های غار قوری قلعه در رتبه یک و سراب روانسر در رتبه دوم، غار کاوات در رتبه سوم، زیارتگاه اویس قرنی، سراب جاوری و تپه موسایی در اولویت های بعدی قرار دارند.
عابدینی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با استفاده از مدل های فیولت و مدل دینامیکی اقدام به ارزیابی و تحلیل پتانسیل های مقاصد ژئومورفولوژیکی و ژئوتوریستی استان اردبیل کردند. نتایج آن ها نشان داد که منطقه ژئوتوریستی هیر از نظر توانمندی ژئوتوریستی نسبت به مناطق مورد مطالعه قدرت جذب بیش تری در جهت توسعه ژئوتوریسم را به خود اختصاص داده است.
نیری و همکاران (۱۴۰۱) به بررسی شاخص های هیدروژئومورفولوژی و هیدرولوژی حوضه آبریز تروال پرداختند. نتایج آن ها نشان داد که تحت تاثیر عواملی مانند میزان بارندگی، شیب کم حوضه، رسوبات دانه ریز و میزان رواناب حوضه بسیار ناچیز بوده و بارندگی در این منطقه به سرعت فروکش می کند.

عابدینی و همکاران (۱۴۰۲) به تحلیل توان رقابت پذیری استان اردبیل با استفاده از مدل پائولوا و مدل دینامیکی در شهرهای گرمی، پارس آباد و مشگین شهر مورد مطالعه قرار دادند. در نهایت نتایج آن ها نشان داد که توان ژئوتوریستی مناطق گرمی برابر ۳/۰۴، پارس آباد ۳۷/۴۴ و مشگین شهر ۵۷/۵۵ می باشد که توان ژئوتوریستی گرمی و پارس آباد متوسط و تفاوت زیادی با یکدیگر ندارند ولی منطقه مشگین شهر دارای توان ژئوتوریستی خوبی است.

حسن زاده و همکاران (۱۴۰۲) پژوهشی را در مورد تأثیر ارزشهای فرهنگی بر کیفیت ادراک شده خدمات گردشگری سلامت (مطالعه موردی: شهر سرعین) انجام داده اند و نتایج پژوهش نشان داده که رابطه لذت جویی/خویشترداری با کیفیت ادراک شده خدمات گردشگری سلامت معنادار و مثبت است. همچنین رابطه مثبت و معنی دار جهت گیری بلندمدت/کوتاه مدت، درجه پذیرش ابهام، فاصله قدرت، مردگرایی/زن گرایی و فردگرایی/جمع گرایی با کیفیت ادراک شده خدمات گردشگری سلامت تأیید شده است.

مبانی نظری پژوهش

واژه ی گردشگری نخستین بار در سال (۱۸۱۱) در مجله انگلیسی به نام اسپورتینگ مارگازین آمده است. در آن زمان این لغت به معنای مسافرت به منظور تماشای آثار تاریخی و بازدید از مناظر طبیعی برای کسب لذت به کار می رفت (محلای، ۲۰: ۱۳۸۰) گردشگری،

مجموعه فعالیت‌های افرادی است که به مکان‌هایی خارج از محل زندگی و کار خود به منظور تفریح و استراحت و انجام امور دیگر مسافرت می‌کنند و بیش از یک سال متوالی در آن مکان‌ها اقامت نمی‌کنند (اعرابی و ایزدی: ۱۳۷۹: ۱۹). گردشگری مجموع پدیده‌ها و ارتباطات ناشی از کنش متقابل میان گردشگران، سرمایه، دولت‌ها و جوامع میزبان، دانشگاه‌ها و سازمان‌های غیردولتی، در فرایند جذب، حمل و نقل، پذیرایی و کنترل گردشگران و دیگر بازدیدکنندگان است (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵: ۱۲).

در تکامل و توسعه فعالیت‌های گردشگری تاکنون چهار دیدگاه به شکر زیر مطرح شده است:

دیدگاه حمایتی مثبت: دیدگاه حمایتی، به توسعه هر چه بیشتر تأسیسات و امکانات جلب جهانگرد و گردشگر اهمیت می‌دهد و از این رو می‌کوشد مشکلات اقتصادی جامعه را به حداقل برساند.

دیدگاه نظارتی: طرفداران این دیدگاه معتقد هستند که توسعه گردشگری اگر همراه با نظارت‌های دولتی نباشد، با مبانی توسعه پایدار و حفظ منابع طبیعی، تاریخی، فرهنگی و انسانی کشورها مغایر خواهد بود.

دیدگاه سازگاری: بر اساس این دیدگاه دولت‌ها می‌کوشیدند تا با انتخاب سیاست‌های مناسب گردشگری برای کشور خود نوعی سازگاری و تطبیق میان مصالح جمعی و توسعه گردشگری ایجاد کنند و به جای محدود ساختن گردشگری، توسعه آن را با مصالح و منافع کشور هماهنگ سازند.

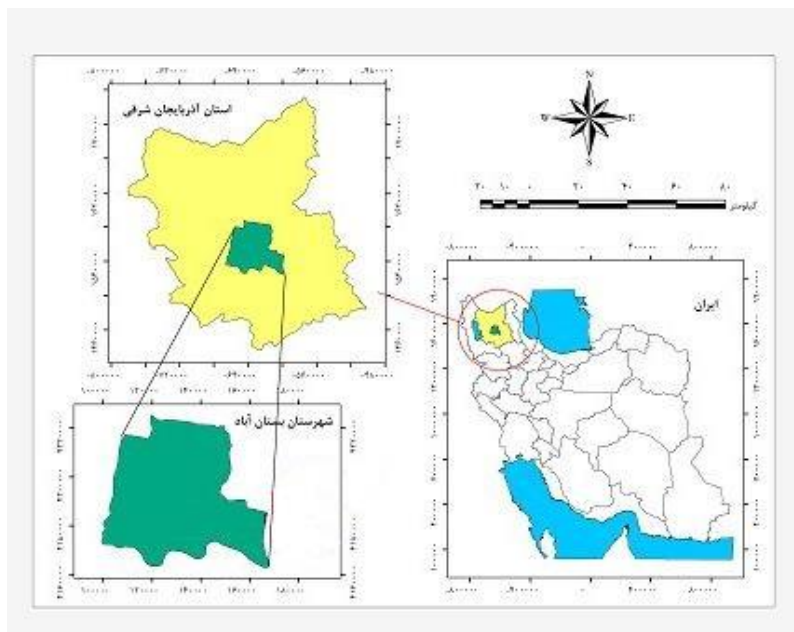
دیدگاه دانش‌مدار: در این دیدگاه، تصمیم‌های سیاسی درباره توسعه گردشگری، بر مبنای پژوهش‌های علمی و اتخاذ و خط مشی‌های منطقی، با توجه به ارزیابی علمی نتایج توسعه گردشگری، طراحی شدند. در دیدگاه دانش‌مدار، تأسیس دانشکده‌ها و پژوهشکده‌های گردشگری و توسعه پژوهش‌های گردشگری مورد تأکید بسیار قرار گرفت.

محدوده مورد مطالعه

بستان‌آباد یکی از شهرستان‌های استان آذربایجان شرقی است که در ۴۵ کیلومتری شرق تبریز در مسیر ترانزیتی تبریز- میانه و تبریز-سراب و اردبیل واقع است. این شهرستان بین شهرستان‌های تبریز و میانه واقع شده است و از نظر جغرافیایی بین ۴۶ درجه و ۳۰ دقیقه و ۴۷ درجه و ۱۴ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۳۲ دقیقه و ۳۸ درجه و ۴ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است. شهرستان بستان‌آباد با وسعت (۲۷۹۵ کیلومتر مربع) ۶/۱ درصد مساحت استان شامل شده) در ۴۵ کیلومتری شهر تبریز واقع شده و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۶۷۹ تا ۱۷۴۰ متر می‌باشد. دمای مرکز این شهرستان گاهی به ۴۶- درجه سانتیگراد رسیده است و به همین دلیل یکی از سردترین شهرهای ایران می‌باشد. بستان‌آباد یکی از شهرستان‌های مهم استان آذربایجان شرقی است که در مسیر ترانزیتی تبریز-تهران و تبریز-سراب و اردبیل واقع است. بستان‌آباد منطقه‌ایست کوهستانی که سراسر قسمت جنوبی اش را کوه‌های پربرف و مرتفع پوشانده است. شمال آن در امتداد کوه‌های بزغوش و غرب این شهرستان در امتداد کوه‌های مورو داغ به ارتفاع ۲۹۶۰ متر در دنباله کوه‌های مورو داغ و بزغوش به نام تک‌آلتی و گردنه معروف شیبلی قرار گرفته است. مرتفع‌ترین نقطه شهرستان کوه سهند به ارتفاع ۳۷۷۲ متر می‌باشد (طرح جامع شهرستان بستان‌آباد، ۱۳۹۳).

جاذبه‌های گردشگری شهرستان بستان‌آباد

شهرستان بستان‌آباد در محل شهر باستانی و گمشده تاریخی «اوجان» بنا شده است. بنای شهر اوجان به دوران سلجوقیان مربوط می‌شود و همچنین اوج شکوفایی آن در زمان ایلخانان بوده است. منطقه اوجان در دوره حکومت ایلخانان به پایتخت بیلاقی و قرارگاه سلاطین و بزرگان مبدل شده و اعتبار خاصی می‌یابد. سپس بعد از دوران ایلخانان، سیر نزولی پیدا کرده و به مرور از اهمیت آن کاسته می‌شود تا اینکه در اواسط دوران صفوی بنا بردلایی، کاملاً تخریب می‌شود (محمدباقر مدرس ۱۳۸۴). مهمترین اماکن گردشگری شهرستان بستان‌آباد در شکل‌های (۲، ۳ و ۴) نشان داده شده است.

شکل ۱: نقشه موقعیت جغرافیای منطقه

جاذبه های طبیعی

- تالاب قوری گل در ۱۵ کیلومتری بستان آباد و ۳۰ کیلومتری تبریز (شکل ۲)
- آبگرم درمانی در مرکز شهر (شکل ۳)
- دره شاهپوردی در دامنه کوه جام سهند (شکل ۲)
- دامنه های سلسله جبال سهند و بزقوش (شکل ۲)
- تالاب آمالو گلی در نزدیکی روستای المالو
- تالاب آلقاز در دامنه کوه قاسم داغی
- کوه حیدربابا در روستای خشکناز زادگاه شهریار
- چشمه ساری دره در دامنه کوه نخودداغی در روستای کر با خاصیت درمانی
- پیست اسکی سهند (شکل ۴)
- دره سعیدآباد
- غار آق بلاغ (شکل ۲).

جاذبه های تاریخی

- شهر تاریخی اوجان و عمارت نائب السلطنه: این عمارت در سال ۱۲۱۲ هجری بنا گردیده است که اکنون از آن فقط خرابه های برجای مانده است. این بنا در کنار راه خیرآباد و چمن اوجان است (شکل ۲).
- نادر تپه سی: در این محل آثار بنا و ساختمان مشاهده می شود که گویا نادرشاه در زمان حیات خود در آنجا اقامت گزیده است این تپه در قسمت جنوب شهر اوجان واقع است.
- قزل کوشک: بقایای ساختمان و قصر سلطنتی شاهان صفوی.
- تپه طاحونه (دیپیرمان تپه سی): بین رودخانه صبرلو و حاج آقا می باشد که دارای آثار زیاد و بسیار مرموز است.
- جانقور: که جایگاه شهر اوجان است. جانقور در زبان ترکی قدیم به معنای مشورتگاه است.
- گورستان های آبادی های دیزناب

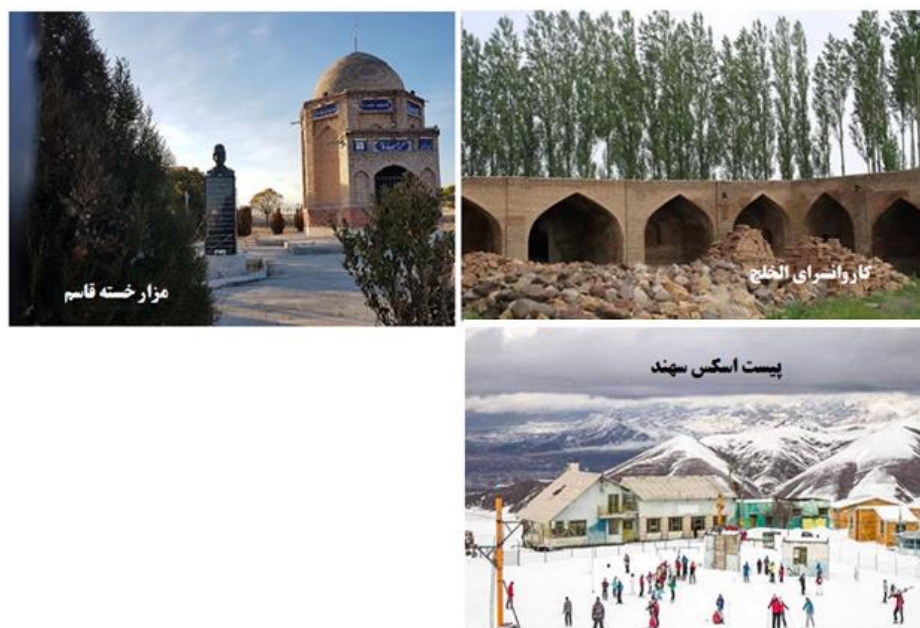
- کاروانسرای الخلیج (شکل ۴)
- امام زاده محمد روستای کنک لو
- کاروانسراهای شیبللی
- مسجد روستای جانبهان (شکل ۳)
- مزار خسته قاسم در شهر تیکه داش (شکل ۴)
- خانه پدری استاد شهریار در خشک‌ناب (شکل ۳)
- چشمه داشلی بولاغ در روستای قیش قورشاغ
- کاخ هخامنشی در روستای ارشتناب

شکل ۲: برخی از مهمترین امکان گردشگری

شکل ۳: برخی از مهمترین امکان گردشگری

شکل ۴: برخی از مهمترین امکان گردشگری

مواد و روش ها

این پژوهش به منظور اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری شهرستان بستان آباد انجام گرفته است، از این رو به لحاظ هدف، از نوع کاربردی و از نظر ماهیت و روش، از نوع پژوهش‌های کیفی و از لحاظ جمع‌آوری اطلاعات یک مطالعه اسنادی میدانی است. محققان جهت تعیین وزن شاخصهای پژوهش جدول (۱) با تهیه پرسشنامه ویژه کارشناسان، نظرات ۳۰ نفر از کارشناسان مرتبط با گردشگری شهرستان را جویا شده و با استفاده از مدل F-AHP وزن نهایی ۸ پارامتر پژوهش محاسبه گردید و اوزان محاسبه شده در مدل تاپسیس فازی، جهت اولویت بندی جاذبه‌های گردشگری شهرستان، به کار گرفته شد. جهت تعیین وزن شاخصها و تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار EXCEL استفاده شده است و به منظور تفسیر و تبیین وضعیت هر یک از مکانهای گردشگری شهرستان بستان آباد، امتیازهای هشت شاخص مورد بررسی، بر اساس متغیرهای زبانی اهمیت خیلی کم، اهمیت کم تا حدودی کم اهمیت، بی تفاوت تا حدودی با اهمیت، با اهمیت، با اهمیت بسیار، تقسیم بندی شده است جدول (۲)، اهمیت نهایی شاخص طبق جدول (۳) به دست آمده است.

جدول ۱: شاخص‌های مورد استفاده در پژوهش

X1	تعداد گردشگران
X2	تسهیلات و خدمات رفاهی (هتل، مراکز بهداشتی درمانی و...)
X3	پتانسیل اطراف جاذبه (پوشش گیاهی، تنوع جاذبه و...)
X4	سهولت دسترسی (کیفیت جاده، فاصله از مرکز شهرستان و...)
X5	قابلیت جذب گردشگر در فصول مختلف سال
X6	زیرساخت‌ها و تأسیسات
X7	اثرات اقتصادی
X8	اثرات زیست محیطی

منبع: نویسندگان

جدول ۲: متغیرهای زبانی برای اهمیت معیارها

متغیر زبانی	تغییر مقدار فازی	متغیر زبانی	تغییر مقدار فازی
خیلی کم اهمیت	(۰/۱، ۰/۰)	تا حدودی با اهمیت	(۰/۵، ۰/۷، ۰/۹)
کم اهمیت	(۰/۳، ۰/۱، ۰/۰)	با اهمیت	(۰/۷، ۰/۹، ۱)
تا حدودی کم اهمیت	(۰/۵، ۰/۳، ۰/۱)	بسیار با اهمیت	(۰/۹، ۱، ۱)
بی تفاوت	(۰/۷، ۰/۵، ۰/۳)		

منبع: نویسندگان

اهمیت نهایی شاخص‌ها بدین ترتیب به دست آمد:

جدول ۳: وزن فازی هر یک از شاخص‌ها

(۱، ۱، ۰/۹)	تعداد گردشگران
(۰/۵، ۰/۷، ۰/۹)	تسهیلات و خدمات رفاهی (هتل، مراکز بهداشتی درمانی و...)
(۰/۹، ۱، ۱)	پتانسیل اطراف جاذبه (پوشش گیاهی، تنوع جاذبه و...)
(۰/۷، ۰/۹، ۱)	سهولت دسترسی (کیفیت جاده، فاصله از مرکز شهرستان و...)
(۰/۷، ۰/۹، ۱)	قابلیت جذب گردشگر در فصول مختلف سال
(۰/۹، ۱، ۱)	زیرساخت‌ها و تأسیسات
(۰/۵، ۰/۷، ۰/۹)	اثرات اقتصادی
(۰/۵، ۰/۷، ۰/۹)	اثرات زیست محیطی

منبع: یافته‌های پژوهش ۱۴۰۳

یافته ها

ابتدا تکنیک تشابه به گزینه ایده آل فازی را مختصراً توضیح داده و سپس اقدام به تجزیه و تحلیل داده ها کردیم. در روش شباهت به گزینه ایده آل به صورت همزمان از شاخص ها و معیارهای عینی و ذهنی میتوان استفاده کرد (پور طاهری، ۱۳۸۹: ۱۱۴) و به علاوه ذاتاً از آنجا که مدل تاپسیس بهترین نتیجه را در ارتباط با رتبه بندی به دست میدهد (فرجی سبک بار، رضا علی، ۱۳۸۸: ۸۱) این روش برای سطح بندی جاذبه های گردشگری منتخب شناخته شده است. تشابه به گزینه ایده آل فازی روشی است که در آن عناصر ماتریس یا وزنه های متعلق به هر شاخص به صورت فازی بیان می شوند که خود برهانی است بر علت به کارگیری روش دلفی فازی در ارزشگذاری شاخصها (زیرا روش دلفی فازی نتایج را به صورت فازی به دست میدهد). برای انجام عملیات تاپسیس به شیوه فازی، میتوان از روشهای متفاوتی بهره گرفت که از متداول ترین آن ها روش ((چن و هوانگ)) است. مراحل انجام روش مذکور بدین صورت می باشد مرحله اول -تشکیل ماتریس تصمیم گیری: تشکیل ماتریس داده ها بر اساس n گزینه و K شاخص.

رابطه ۱:

$$A = \begin{bmatrix} \widetilde{X}_{11} & \cdots & \widetilde{X}_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ \widetilde{X}_{m1} & \cdots & \widetilde{X}_{mn} \end{bmatrix}$$

در این ماتریس $\widetilde{X}_{ij} = (a_{ij}, b_{ij}, c_{ij})$ عملکرد گزینه i ($i=1,2,\dots,m$) در رابطه با معیار j ($j=1,2,\dots,n$) می باشد. مرحله دوم: بدین منظور لازم است ابتدا حداکثر میزان هر ستون X_j^+ و حداقل X_j^- مشخص گردد و با بهره گیری از روابط ذیل، به استانداردسازی ماتریس اقدام شود اگر اعداد فازی به صورت مثلثی باشند، به طوری که $X_j^+ = (a_j^+, a_j^+, a_j^+)$ بیشترین و $X_j^- = (a_j^-, a_j^-, a_j^-)$ کمترین امتیازات را به خود اختصاص داده باشند میتوان از طریق توابع ذیل اقدام به استانداردسازی ماتریس تصمیم نمود.

مرحله سوم: تعیین ماتریس وزن: که از طریق روش تحلیل سلسله مراتبی دلفی فازی به دست آمده است.

$$\widetilde{W} = [\widetilde{w}_1, \widetilde{w}_2, \dots, \widetilde{w}_n]$$

مرحله چهارم -پس از تشکیل ماتریس استاندارد، می توان ماتریس استاندارد وزن دار را از طریق تابع ذیل محاسبه کرد . تشکیل

ماتریس وزنی:

$$\widetilde{V} = \widetilde{r}_{ij} \cdot \widetilde{w}_{ij}$$

مرحله پنجم -یافتن حل ایده آل فازی (FPIS, A*) و حال ضد ایده آل فازی (FPIS, A-):

$$A^* = \{\widetilde{v}_1^*, \widetilde{v}_2^*, \dots, \widetilde{v}_n^*\} \rightarrow \widetilde{V}^* = \max\{\widetilde{v}_{ij3}\}$$

$$A^- = \{\widetilde{v}_1^-, \widetilde{v}_2^-, \dots, \widetilde{v}_n^-\} \rightarrow \widetilde{V}^- = \max\{\widetilde{v}_{ij1}\}$$

مرحله ششم -محاسبه فواصل مثبت و منفی گزینه ها:

برای محاسبه فاصله بین دو عدد فازی در نوع اعداد فازی مثلثی، از رابطه زیر بهره میبریم در صورتی که A و B را دو عدد فازی به

صورت مقادیر فرضی زیر در نظر بگیریم:

$$\tilde{A} = (a_1, b_1, c_1)$$

$$\tilde{B} = (a_2, b_2, c_2)$$

فاصله بین آن‌ها چنین به دست خواهد آمد:

$$D(A, B) = \sqrt{\frac{1}{3} [(a_2 - a_1)^2 + (b_2 - b_1)^2 + (c_2 - c_1)^2]}$$

ضمن آن که در این مرحله از روابط زیر به ترتیب برای حل ایده آل و ضد ایده آل منفی استفاده خواهد شد:

$$S^* = \sum_{j=1}^n d(\tilde{v}_{ij}, \tilde{v}^*) \rightarrow i = 1, 2, \dots, n$$

$$S^- = \sum_{j=1}^n d(\tilde{v}_{ij}, \tilde{v}^-) \rightarrow i = 1, 2, \dots, m$$

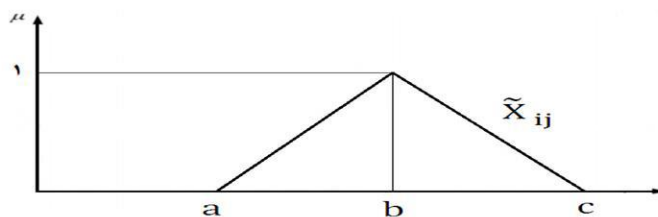
مرحله هفتم - در مرحله نهایی می‌توان نزدیکی نسبی هر گزینه به ایده آل را که از طریق تابع ذیل برآورد.

محاسبه شاخص شباهت:

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*}$$

مرحله هشتم - رتبه بندی گزینه‌ها: گزینه‌ها با شاخص شباهت بیشتر شرایط بهتری را دارند.

برای انجام عملیات به شیوه تاپسیس می‌توان از روشهای متفاوتی بهره گرفت که از متداولترین آنان روش بسط داده شده به وسیله ((چن و هوانگ)) است. بر این اساس در مقاله حاضر برای عملیاتی کردن روش شناسی از طریق معیارهای به دست آمده، پرسش نامه ای طراحی و بین ۳۰ نفر از کارشناسان حوزه گردشگری توزیع و تکمیل شد. روشهای مختلفی برای سنجش پایایی پرسشنامه وجود دارد که معروفترین و رایج ترین آن روش آلفای کرون باخ با تأکید بر همسانی درونی است. در پژوهش انجام شده با استفاده از این روش و با کمک نرم افزار SPSS محاسبه صورت گرفت که در آن ضریب کل آلفا ۰/۸۳ به دست آمده است. وزن شاخصهای پیشنهادی نیز به وسیله کارشناسان تعیین و به هر شاخص تخصیص داده شد و از طریق روش تحلیل سلسله مراتبی AHP شاخص ها وزن دهی شدند.

نمایش گرافیکی شاخص های گردشگری در حالت فازی مثلثی

$$\tilde{X}_{ij} = (a, b, c)$$

$$a = \text{Min}\{x_1, x_2, \dots, x_n\}$$

$$b = \frac{\sum_i^n 1^{x_{ij}}}{N}$$

$$c = \text{Max}\{x_1, x_2, \dots, x_n\}$$

همان گونه که بیان آن نیز گذشت، به منظور مقایسه گزینیه‌ها (مناطق گردشگری)، در ارتباط با شاخص‌ها از داده‌های گردآمده مربوط به هر منطقه استفاده شده است که درجه عضویت هر کدام در نمودار فوق نشان داده شده است. به عبارت ساده‌تر در ارتباط با معیارهای مختلف در مناطق گردشگری به صورت منفک برای هر منطقه کمترین میزان رضایت را a ، بیشترین میزان رضایت را b و میانگین نظرات را c در نظر گرفته‌ایم. به منظور مختصر کردن مطالب، از آوردن محاسبات و جداول مربوط به هر مرحله خودداری شد. لذا خروجی نتایج حاصل از تحلیل داده‌های گردآوری شده با استفاده از روش شباهت به گزینه ایده‌آل فازی در ارتباط با ابعاد مختلف سنجیده شد:

جدول ۳: نتایج محاسبات مربوط به روش F.TOPSIS

شبهات	Σ	S	S*	نهایی
۰/۵۳۰	۱۱/۴۴	۶/۰۵۸	۵/۳۹۱	آبگرم درمانی
۰/۵۲۷	۱۱/۲۹	۵/۹۳۴	۵/۳۵۰	تالاب قوریگل
۰/۴۷۸	۱۱/۱۶	۵/۴۴۰	۵/۷۱۹	غار آغبلاغ
۰/۴۶۵	۱۰/۹۸	۵/۰۸۴	۵/۸۹۸	خانه پدری شهریار
۰/۴۶۰	۱۱/۲۹	۵/۱۸۴	۶/۱۱۰	دره شاهپوردی سهند
۰/۴۶۰	۱۱/۲۹	۵/۱۸۴	۶/۱۱۰	پیست اسکی سهند
۰/۴۳۵	۱۰/۹۰	۴/۷۰۶	۶/۱۹۷	شهرتاریخی اوجان
۰/۴۱۵	۱۰/۸۰	۴/۳۴۳	۶/۳۷۴	مزار خسته قاسم
۰/۳۷۰	۱۰/۶۶	۳/۹۶۴	۶/۶۹۵	مسجد جانبهان
۰/۳۶۱	۱۰/۶۵	۳/۵۹۷	۶/۳۸۵	سد و کاروانسرای الخلیج

منبع: یافته های پژوهش ۱۴۰۳

جدول ۴: داده‌های مربوط به اولویت های فضاهای گردشگری شهرستان بستان آباد

رتبه	شبهات	جاذبه های گردشگری
۱	۰/۵۳۰	آبگرم درمانی
۲	۰/۵۲۷	تالاب قوریگل
۳	۰/۴۷۸	غار آغبلاغ
۴	۰/۴۶۵	خانه پدری شهریار
۵	۰/۴۶۰	دره شاهپوردی سهند
۶	۰/۴۶۰	پیست اسکی سهند
۷	۰/۴۳۵	شهرتاریخی اوجان
۸	۰/۴۱۵	مزار خسته قاسم

۹	۰/۳۷۰	مسجد جانبهان
۱۰	۰/۳۶۱	سد و کاروانسرای الخلیج

منبع: یافته‌های پژوهش ۱۴۰۳

نتایج اجرای مدل نشان داد که بر اساس معیارها و محاسبات انجام شده آبگرم معدنی، در داخل شهر بستان آباد و در محله اسکی کند که از جاذبه‌های توریستی استان آذربایجان شرقی در تمام فصول سال است، با امتیاز ۵۳۰ رتبه یک، دریاچه قوری گل (به معنی تالاب خشک) که در ۱۵ کیلومتری غرب شهر بستان آباد در مجاورت روستای یوسف آباد قرار گرفته، با امتیاز (۰/۵۲۷) رتبه دوم را به خود اختصاص داد. بعلاوه غار آغ بولاق که در جنوب روستای قره چمن از توابع شهرستان بستان آباد واقع شده و از نوع غارهای استالاکتیت است با امتیاز (۰/۴۷۸) رتبه سوم، خانه پدری استاد شهریار در روستای خشک‌گناب با امتیاز (۰/۴۶۵) رتبه چهارم کسب نمود. در نهایت دره شاهپوردی کوه سهند، پیست اسکی سهند، شهرتاریخی اوجان، مزار خسته قاسم، مسجد جانبهان و سد و کاروانسرای روستای الخلیج به ترتیب با امتیاز (۰/۴۶۰)، (۰/۴۶۰)، (۰/۴۳۵)، (۰/۴۱۵)، (۰/۳۷۰) و (۰/۳۶۱) در رتبه‌های پنجم تا دهم قرار گرفتند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هدف این پژوهش به کارگیری تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند معیار، ترکیب روش‌های یکپارچه تاپسیس - فازی برای ارزیابی و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری شهرستان بستان آباد بوده است. برای این منظور شناخت وضعیت موجود و جایگاه فعلی هر جاذبه برای اولویت‌بندی جهت استفاده از الگوهای مناسب سنجش و ارزیابی نقش اساسی در پژوهش دارد. توجه به مدل‌های تصمیم‌گیری چند معیاره به منظور همپوشانی ابعاد و شاخص‌های مختلف و وزن دهی به شاخص‌ها از طریق نظرات کارشناسان اهمیت بالایی یافته است. بر این اساس یکی از روشها و تکنیک‌های ارزیابی و اولویت‌بندی که در آثار جهانی نیز مورد تأکید است، روش ارزیابی چند متغیره است. لذا در پژوهش حاضر، مدل تاپسیس - فازی با اهداف، معیارها و گزینه‌های متفاوت برای اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری شهرستان بستان آباد مورد استفاده قرار گرفت. در ادامه از نظر کارشناسان برای تعیین ارزش و اهمیت معیارها استفاده شد و در نهایت وزنهای به دست آمده با هم ترکیب شدند و وزن نهایی شاخصها از طریق مدل F-TOPSIS محاسبه گردید.

نتایج حاصل از اجرای مدل نشان داد که آباد آبگرم معدنی بستان آباد، با امتیاز ۵۳۰ رتبه یک، دریاچه قوری گل با امتیاز (۰/۵۲۸) رتبه دوم، غار آغ بولاق، با امتیاز (۰/۴۷۸) رتبه سوم، خانه پدری استاد شهریار با امتیاز (۰/۴۶۵) رتبه چهارم و دره شاهپوردی، پیست اسکی سهند، شهرتاریخی اوجان، مزار خسته قاسم، مسجد جانبهان و سد و کاروانسرای روستای الخلیج به ترتیب با امتیاز (۰/۴۶۰)، (۰/۴۳۵)، (۰/۴۱۵)، (۰/۳۷۰) و (۰/۳۶۱) در رتبه‌های پنجم تا دهم قرار دارند.

شهرستان بستان آباد برای توسعه گردشگری، پتانسیل بالایی دارد. همچنین این شهرستان از تنوع اقلیمی برخوردار است. این تنوع اقلیمی باعث گردیده است تا شهرستان در تمام سال توان جذب گردشگر را داشته باشد. با توجه به موقعیت قرار گرفتن در کنار شهر تبریز، همچنین موقعیت جغرافیایی شهرستان که در سه راهی شمال، تبریز-ارومیه و تهران قرار دارد این شهرستان میتواند به عنوان یک قطب مهم گردشگری، در شمال غربی کشور مطرح گردد. این امر نیازمند برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری دولت در زمینه ایجاد شبکه ارتباطی مناسب گردشگری و رفع کمبودها و معرفی شهرستان به عنوان یک ناحیه مهم توریستی میباشد. قرار گرفتن شهرستان در منطقه سردسیر زمستانی و معتدل تابستانی کشور، این شهرستان را در موقعیت ممتازی قرار داده است و به خاطر این موقعیت برای جذب گردشگر توان بالای دارد.

نتایج حاصل از مطالعات میدانی در سطح جاذبه‌های گردشگری منطقه مورد مطالعه نشان دادند که مدل تاپسیس فازی به عنوان روشی کارآمد از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه، توانسته به خوبی جاذبه‌ها را در منطقه مطالعاتی تبیین و اولویت‌بندی کند، به طوریکه یافته‌های حاصل از مطالعات میدانی به خوبی با واقعیت‌های موجود منطبق هستند.

نتایج پژوهش حاضر با پژوهش های حیدری (۱۳۹۲)، قنبری و همکاران (۱۳۹۱)، سلطانی و شاهنوشی (۱۳۹۱)، شمعی موسیوند (۱۳۹۰) و همچنین با پژوهش های کوماریو و همکاران (۲۰۱۰) همخوانی دارد.

منابع و مأخذ

- اکبریان رونیزی، س، بدری، س، ع، (۱۳۹۴)، تحلیل درک ذینفعان از آثار و پیامدهای توسعه گردشگری در نواحی روستایی نمونه موردی: منطقه لواسانات، فصلنامه جغرافیا و توسعه، ۱۳ (۳۸): ۶۲-۴۷.
- الوانی، س، پیروز بخت، م، (۱۳۸۵)، فرآیند مدیریت جهانگردی، دفتر پژوهش های فرهنگی، ۲۱۶ صفحه.
- پاپلی یزدی، م، سقایی، م، (۱۳۸۵)، گردشگری ماهیت و مفاهیم، انتشارات سمت، ۲۷۵ صفحه.
- پورطاهر، م، سبحانس قیداری، ح، صادق لو، ط، (۱۳۸۹)، سنجش و اولویت بندی پایداری اجتماعی در روستاهای شهرستان خدابنده)، پژوهش های روستایی. دانشگاه تهران، ۱(۱): ۳۱-۱.
- پور طاهری، م، ۱۳۸۹. کاربرد روش های تصمیم گیری چند شاخه در جغرافیا، چاپ اول، انتشارات سمت، تهران ۱۱۴.
- زارعی، ع، زرگرو س، م، نظری، م، (۱۳۸۸)، رضایت گردشگران گامی به سوی رضایت گردشگران استان سمنان « دانشگاه سمنان، مجموعه مقالات همایش ملی صنعت گردشگری، توسعه پایدار، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- اعرابی، م، ایزدی، د، (۱۳۷۹)، مدیریت جهانگردی، ترجمه، انتشارات تهران دفتر پژوهش های فرهنگی، ۳۸۴ صفحه.
- رطبی، ع؛ هوشیار؛ محمود، شریف پور س، (۱۴۰۳). رویکرد بیوفیلیک در گردشگری شهری (مطالعه موردی: شهرستان مهاباد). فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای، ۵ (۲): ۴۷-۳۴.
- رضوانی، م (۱۳۸۷)، توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، ۳۹۸ صفحه.
- زنگی آبادی، ع، محمدی، ج. زیرک باش، د، (۱۳۸۵)، تحلیل بازار گردشگری داخلی اصفهان، جغرافیا و توسعه ناحیه ای، ۴(۸): ۱۵۸-۱۳۱.
- عابدینی، م، امامیان، ف (۱۴۰۳). ارزیابی بررسی و تجزیه و تحلیل توانمندی های ژئوتوریسم روستای توریستی بیلهدرق شهر اردبیل با استفاده از مدل پریرا. فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای، ۵ (۴): ۲۴۴-۲۳۲
- عابدینی، م، شیخ محمدی، پاسبان، ا.ح (۱۴۰۲). ارزیابی و تحلیل قابلیت های ژئوتوریستی شهرستان گرمی با استفاده از مدل های پرولانگ و اکولوژیکی، فصلنامه فضای گردشگری، ۱۲ (۴۸): ۲۲-۱.
- عابدینی، م، پاسبان، ا.ح، نظافت تکل، ب، (۱۴۰۲)، تحلیل توان رقابت پذیری استان اردبیل با استفاده مدل پائولوا و مدل دینامیکی (مطالعه موردی: گرمی، پارس آباد، مشگین شهر)، مطالعات علوم محیط زیست، سال ۸، شماره ۲: ۶۴۳۴-۶۴۲۱.
- عابدینی، م، نظافت تکل، ب، خیاطی، آ (۱۴۰۱)، ارزیابی و تحلیل پتانسیل های مقاصد ژئومورفولوژیکی و ژئوتوریستی استان اردبیل با استفاده از مدل های فیولت و مدل دینامیکی، فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، (۴۵): ۷۳-۵۵.
- عابدینی، م، رنجبری، ا، (۱۳۹۵)، ژئوتوریسم آذربایجان شرقی، انتشارات نگین سیلان، صفحه ۲۹۷.
- عابدینی، م، زهتابی اصل، ژ، (۱۴۰۲)، بررسی نقش توریسم در روند توسعه و گسترش فیزیکی شهر سرعین با تاکید بر مخاطرات ژئومورفیک، دومین کنفرانس بین المللی چالش ها و راهکارهای مدیریت توسعه گردشگری پایدار (با تاکید بر استان اردبیل)، دانشگاه محقق اردبیلی.
- قالیباف، م، شعبانی فرد، م، (۱۳۹۰)، ارزیابی اولویت بندی جاذبه های گردشگری برای توسعه گردشگری شهری براساس مدل های تصمیم گیری چند متغیره مورد شهر سنندج، فصلنامه پژوهش های جغرافیایی، ۲۶ (۲): ۱۷۱۶۸-۱۷۱۴۲
- قنبری، ی، کماسی، ح، جمینی، د، آریان پور، آ (۱۳۹۱)، شناسایی و اولویت بندی جاذبه های گردشگری شهرستان روانسر براساس پتانسیل جذب گردشگر، فصلنامه جغرافیا و پایداری محیط، ۳: ۶۸-۶۵.

- کلانتری، م.، ملک، م. (۱۳۹۳). تحلیل فضایی و سطح بندی جاذبه‌های گردشگری و زیرساخت ارتباطی و شبکه ی راه در مناطق کویری ایران (مطالعه موردی: شهرستان خور و بیابانک). **مطالعات جغرافیایی مناطق خشک**، ۵(۱۷): ۷۰-۵۳.
- محلاتی، ص. ۱۳۸۰. درآمدی بر جهانگردی، نشر دانشگاه شهید بهشتی: ۱۵-۲۰.
- نیری، ه، امانی، خ، گنجائیان، ح. (۱۴۰۱). بررسی شاخص‌های هیدروژئومورفولوژی و هیدرولوژی حوضه آبریز تروال، **هیدروژئومورفولوژی**، شماره ۷: ۱۹-۳۸.
- مدرس، م (۱۳۸۴)، شهر اوجان بستان آباد، انتشارات دارالعلم. ۲۱ صفحه.
- معصومی اشکوری، س. ح. (۱۳۸۷)، اصول و روش‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، نشر پیام. ۲۲۴ صفحه.
- شمسی پور، ع.، رضوانی، م.، و حسین پور، س. (۱۳۹۲). ارزیابی و تحلیل توان اکولوژیک در جهت توسعه گردشگری با استفاده از فرایند تحلیل شبکه ای (ANP) مطالعه مورد ناحیه غرب فارس. **نشریه برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری**، ۲(۴): ۱۸۱-۲۰۱.
- کلانتری، م.، ملک، م. (۱۳۹۳). تحلیل فضایی و سطح بندی جاذبه‌های گردشگری و زیرساخت ارتباطی و شبکه ی راه در مناطق کویری ایران (مطالعه موردی: شهرستان خور و بیابانک)، **نشریه مطالعات جغرافیای مناطق خشک**، ۵(۱۷): ۷۱-۵۳
- حسن زاده، ر، عسگرنژاد نوری، ب، زارعی، ق، بیگی فیروزی، آ، (۱۴۰۲) تاثیر ارزشهای فرهنگی بر کیفیت ادراک شده خدمات گردشگری سلامت (مطالعه موردی: شهر سرعین)، **نشریه جغرافیا و توسعه**، ۲۱(۷۱): ۱۳۸-۱۱۶
- فرجی سبکبار، ح، رضاعلی، م، (۱۳۸۸). مقایسه مدل‌های گسسته و پیوسته مکانی (مطالعه موردی: مکان یابی محل واحدهای تولید روستایی بخش طرقله). **پژوهشهای جغرافیای انسانی (پژوهش‌های جغرافیایی)**، ۴۱(۶۷): ۶۹-۸۳.
- Badita, A, 2013, Assessment Of Tourism Supply, Demand and Market Trends in Craiova Township, Romania, Journal Of Tourism, Issue 14
- Bălan, M. Burghelea, C. 2015. Rural tourism and its implication in the development of the Fundata village, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 188(0): 276-281.
- Ching-Liang Ch. 1996. Framework of a Fuzzy Quality Function Deployment System, *International Journal of Production Research*, 34(2).
- Clark, T. N. 2004. *The township as an entertainment machine*. Oxford, UK: Elsevier Reisinger.
- Dwyer L., Edwards D., Mistilis N., Roman C., and Scott N. (2009): "Destination and enterprise management for a tourism future". *Tourism Management*, Vol. 30, No. 2, pp. 63-74.
- Florida, R. 2002. *The rise of the creative class*. New York, NY: Basic Books.
- framework. Unpublished Doctoral Dissertation. Texas A&M University.
- Friedel M. and Chewings V. 2008. Refining regional - development strategies - using a systems approach. *Central Australian Tourism Futures Stage 2. working paper 29*. Desert knowledge crc. Alice Springs
- Ghaderi, Z. and Henderson, J.C. 2012. Sustainable rural tourism in Iran: A perspective from Hawraman Village, *Tourism Management Perspectives*, 2(3): 47- 54.
- Hamira Zamani-Farahani, Ghazali Musa ,(2012), The relationship between Islamic religiosity and residents' perceptions of socio-cultural impacts of tourism in Iran: Case studies of Sare'in and Masooleh, *tourism management journal*, vol 33, pp 802-814.
- Hwang, C.L. 1999. *Fuzzy Multiple Decision Making*, New York: Springer-Verlog.
- Hwang, J, Lee, S. 2015. The effect of the rural tourism policy on non-farm income in South Korea, *Tourism Management*, 46(0): 501-513.
- Kumari, S., Behera, M. D. and Tewari, H. R. 2010. Identification of potential ecotourism sites in West District, Sikkim using geospatial tools. *Journal of Tropical Ecology*, 51 (1): 75-85.
- Meliou, Elina & Maroudas, Leonidas, (2010), *Understanding Tourism Development: A Representational Approach*, *Tourismos, An International Multidisciplinary Journal Of Tourism*, Volume 5, Number 2, pp 115-127

Milenkovska, Violeta, (2011), Contemporary tendencies in the Tourism Operation, UTMS Journal of Economics, 2 (1):pp 27–50 37- Phillips, M.R. and House, C. (2009). An evaluation of priorities for beach tourism: Case studies from South Wales, UK. Tourism Management (30): 176–183.

438.

Suh, Yong Kun., & Gartner, William C. (2009). Preferences and trip expendituresa Conjoint analysis of visitors to Seoul, Korea. Tourism Management, 25, 127–137.